

Élet királya.

(Virágvasárnapi.)

Ján. 12, 15. Ne félj Sionnak leánya
ime, a te királyod jó!...

A virágvasárnap megünneplésére gyültünk össze. Általánosán a virágvasárnapot a Jézus életében diadal ünnepnek tartjuk, azon oknál fogva, hogy a hódoló néptömeg között, útja elé virágokat szórva, mint egy győztes hadvezér halad a szent városba. Pedig a Jézus diadalünnepe voltaképpen az ő halála után következik, mikor eszméi gyökeret vernek az emberi szívekbe, igéi mint hódító hadsereg járják be a világot — mikor apostolok és martyrok piros vérük hullásával pecsételik meg a keresztény vallás igazságait. De akkor az eszmének első apostola régen porlad az arimathiai József sziklasirjában. A virágvasárnapi bevonulás valójában előjátéka egy megrázó tragédiának, amely a Golgota sötét keresztjén végződik. Végződik? — Igen, a földi ember élete ottan végződik, de a lélek munkája, a szellem diadala kezdődik ottan! Nagy igazságok útja rendszeren a vesztőhely, egyszersmind próbaköve is az igazság erejének az a helytállás, melyet az eszme képviselője tanusít a vesztőhelyen. Elég erős vagy meghalni egy igazságért, melyet az Isten reád bizott? Ha igen, úgy minden bizonnyal halálod új erőnek forrása lesz azok számára, kik szívében ugyanazon eszményt hordozzák. De ha nem, ha gyávaságod nagyobb, mint az igazság szeretete, élhatsz akármeddig, az igazság elveszett, mert életed nem volt kijelentése Isten akaratának. Minden életnek az Isten egy kijelentésének kéne lenni s végződjék az a Golgota keresztjén, a harcmezőn, vagy

selymes, puha ágyban, értéke abban áll, mennyiben töltötte be az isteni akaratot, mennyiben volt inkarnációja egy igazságnak. A szellemi életben nincsen védelmi taktika: ott meghátrálni egyet jelent a vereséggel és elbukással, ott csak egy biztosítja a győzelmet: helytállani.

Virágvasárnapjára gyűltünk egybe. Az élet királyának dicsőséges bevonulása áll érdeklődésünk középpontjában és én félszemmel arra a szomorú menetre nézek, mely a halálos Golgotára kísérte ki a megkínzott emberfiát és azt mondom, hogy ama második út dicsőségesebb volt az elsőnél, mert az elsőben csak az embert ünnepelték, kiről az a hír, hogy csodákat művel, a másodikban az ember tesz bizonyosságot arról, hogy Isten akaratában megnyugodni, azt teljesíteni a legnagyobb emberi erény, a legnagyobb dicsőség. A Nagypéntek nélkül a virágvasárnap Jézus életében csak egy szép epizód lett volna, így sokkal több, mélységes szimbólum. Szimbóluma az emberi életnek.

* * *

Hogy mi az emberi élet, erre nézve több írónak, művészeknek, tudósnak véleményét, szellemes mondását idézhetném, de leginkább az a hasonlat közelíti meg, amely azt mondja, hogy az élet utazás egy bizonytalan cél felé — ismeretlen tájakról ismeretlen tájakra. Honnan jövünk, hová megyünk: örök rejtély előttünk, csak annyit tudunk, hogy a vándorlás megállás nélküli. De így is szép, így is érdemes végig járni e rövid utat. Ifjúság! Mennyi varázserő rejlik e szóban? S ha erre keresem a hasonlatot, talán erre illik leginkább a virágvasárnapi utazás. Az élet komor felhőinek nyoma sincs fölötted. Ragyogó napfény árad körülötled mindenütt — akárcsak amaz első virágvasárnapon. Lelked oly fogékony a természeti szépségek iránt: még a mérges beléndekben is csak a pompázó virágot látod, mert a tapasztalat nem tanított meg arra, hogy ékes külső alatt rejlik a fertőző mérreg. Lelked gazdagságát öntöd a körülötled álló tárgyakra és attól megtisztul, megszépül minden. Két kézzel szórja reád az élet kincseit, virágait és te önfeledt boldogan járva közöttük, dehogy hinnéd, hogy e virágok elfonnyadnak, illatukat veszítik. Pedig még

egy pár lépés és a virágok a hátad megett maradnak, a bethániai lejtős úton és te máris ott állasz a küzdelmek szent városának templomában: a férfikor delén, az árusok és piaci kufárok tolongása között. Fűledben az aranyak csengése, a madárdal helyett a boldogulni akarók, a pénzkeresők fáradt lihegése: többet, többet! Vajjon elragad az áradat téged is és beállasz a törtetők táborába, vagy szent haraggal ostort ragadsz kezébe, hogy kiverd az eszmények templomából az üzleti szellemet? Lásd, itt dől el sorsod. Itt válik el, hogy hős vagy-e, vagy nyárspolgár? hogy ifjúkori eszményed egy hamis kulturának külső máza volt, vagy lelki tartalom, melyre életed teszed? Ha szembe mersz állani a megcsökönyösödött előítélettel, ha újjába mersz állani minden önzésnek, mely a legféltettebb nebántsvirág, ha elég bátor vagy arra, hogy a rosszat sohase mond jónak, a bűnt sohase nevezd erénynek — biztos, hogy megfeszítenek embertársaid, mert az igazság útja ma is a Golgota, de ha az isteni kijelentés egy részének tartod életed, nincs egyéb lehetőség számodra, mint helyt állani a kijelentett igazságért s ha kell vesztőhelyen is bizonyosságot tenni róla, mert az igaz emberre nézve erkölcsi lehetetlenség a meghátrálás.

A jeruzsálemi úton így halad Jézus, meghátrálás nélkül. Halad a végzetébe arcán azzal a mélységes derűvel, ahogyan csak az tud nézni, aki hivatásának tudatában él, aki meg van győződve affelől, hogy másként nem is tehet, mert Isten is így akarja. S ha ez isteni akarat, ha ez isteni parancs, azon megnyugodni, azért szenvedni a legnagyobb emberi dicsőség, azt teljesíteni: királyi feladat! Királyi ember halad a jeruzsálemi úton Jézus személyében s csak őt követve válhat minden egyes ember az élet királyává: Ez a virágvasárnap jelentése.

* * *

Vonatkoztassuk e jelentést nemcsak az egyes embernek, hanem egy nemzetnek, közelebbről hazánknak életére, Mint nemzet is átéltük többször a virágvasárnapi lelkesedés mámorát, mely után rendszeren a golgotai szenvedések sorozata következett, de a próbának döntő idején nemesen viseltük a szenvedést, a nemzeti hivatás magaslatára emelkedve diadalra vittük az igazságot,

Talán már a közömbösségig hangoztatott szólam a nemzeti hivatás, pedig komoly, véres szó ez, több ennél, reális tartalom, mely a nemzet egyedeinek lelkében kell éljen, vérébe kell hogy felszívódjék, éltető elemévé kell váljon, mint a táplálék a szervezetnek, mert ahol e hivatás nem személyes, szivbeli ügy, ahol e hivatásról közömbösen, sőt gúnyosan emlékeznek meg, ott a nemzet életereje halódik, ott sohasem lesz képes a nemzet döntő pillanatban a számadásra hívás véres Golgotája alatt helyt állani önmagáért — ott elbukott a nemzeti igazság.

Nem véletlen dolga, hanem az emberiség sorsát bölcsen kormányzó Isten akarata, vagy nevezzük történelmi fejlődés törvényszerűségének, hogy a magyar nemzet és a vele sok más ép most hullat véres könnyet a szenvedések Golgotáján nemzeti igazságaiért. Vajjon diadalunkat, vagy elbukásunkat fogja igazolni az újabb Golgota? Vajjon a magyar nép hű marad önmagához, nemes tradícióihoz, nemzeti erényeihez, melyekből erőt nyert minden csapás után, vagy árulója lesz a legszentebb nemzeti ügynek? Csak a nemzeti hivatás tiszta megélése biztosíthat a diadal felől és az a tudat, hogy mi valóban nemzeti hivatásunk megélésének feltételeiért harcolunk. Ehhez azonban határozott, bátor nemzeti öntudat szükséges. Öntudat, mely életgyökereivel bele van nőve egy évezredes dicső multba, öntudat, mely nem zárkozik el a természetes fejlődés elől, de ősi tradícióit nem dobja el könnyelműen minden új eszményért, csak azért, mert új és idegen, öntudat, mely át van hatva fajának nemes kiválóságától, de becsülni tudja az idegenben is a nemes tulajdont, mert megbecsülést, tiszteletet parancsol a maga számára is. Ahol hiányzik a nemzeti öntudat az egyesek lelkében, ott nem lehet nemzeti hivatásról sem beszélni.

Anélkül, hogy reámutatnék nemzeti életünkben mutatkozó romboló jelenségekre, melyek az öntudat és a nemzeti hivatás hiányát jelentik, reá mutatok e 4-ed fél esztendő küzdelemre, e negyedfél esztendő küzdelemben az áldozatoknak, a hősiességnek, kitartásnak és helytállásnak oly rettentő nagyságára, a magyarság őszerejének oly csodálatra méltó forrásaira, melyek mellett a legundokabb kapzsiság és leggyávább önzés megnyilvánulásai is elhalványulnak, számba se jöhetnek. Ha volt valaha védelmi

harca a nemzetnek, melyben a Golgota keresztjét hordozta, úgy ma hordozza a legsúlyosabbat s ha volt valaha Golgotája a magyar nemzetnek, melyből megifjúlva támadott fel, úgy a szenvedés nagyságából és a szenvedések közötti helytállás hősiességéből következtetve a legragyogóbb jövődőt, a legdicsőbb virágzását jósolhatom a magyar nemzetnek.

Igen! A magyar fiaknak elhullatott piros vére, a magyar anyáknak kiontott könnytengere, a magyar hitvesek néma fájdalma, a magyar társadalomnak áldozatkészsége és szótlan kötelességteljesítése a leggazdagabb érték egy nemzet életében, amely ha vesztettünk, ha szenvedünk, ha megroskadunk és összeroppanunk is e rettentő próba súlya alatt, mégis életet, győzelmet biztosít. E tanusággal szolgáljon nekünk az első virágvasárnap és az első nagypéntek gyásza utáni győzelem. Azért ti magyar anyák, magyar hitvesek és férfiak, kik hordozzátok a háború súlyos keresztjét, vegyétek föl azt emelt fővel és nyugodt önbizalommal, könnyeitek, fiaitok hulló vére és sóhaja megszámlálatlan ottan, ahol minden jócselekedet, minden lelki nagyság fel van írva.

Te magyar Sion: életadó anyánk, édes, magyar hazánk: remélj, higgy, bizzál: ime jön a te királyod dicsőséggel koszoruzva, kezében a békesség fegyverével, a győzelem pálmája hajlik meg előtte, hogy éljen Magyarország örökkön örökké mindaz időknek végezetéig! — Ámen.

Tavaszi látomás.

Kibocsátod a te lelkedet és újjá teszed a földnek színét. Zsolt. 104. 30.

Tavas van. Az ébredés bizsergő mámora lesz urrá mindenben és mindenkin. Födetlen fővel szaladok ki a szabadba és hagyom, hogy a nap langyos sugarai végigömöljenek arcomon, kezemen, ruhámon. Illatos szellők enyelgik körül testemet. Távolról kis patak halk csobogása a szférák zenéjét hozza fülembe.

Szeretnék érző lélekkel egy pillanatra kis virág lenni, hogy megérezsem az életrevelés örömét. Szeretnék bedölni a nagy mindenbe, hogy megsemmisüljek az időtlen és határtalan létben. Dadogó ajkam imát keres, de csak annyit tudok rebegni: tavasz van.

Imádkozni. Nézzétek: a rügyek rügyezése, bimbók pattanása, virágok feslése, vetések zsendülése, erdők zöldelése... mi ez, ha nem munka? S mi ez a munka, ha nem imádság?

Imádkozni. Jer embertestvérem imádkozni. Hónapok óta porosodó szerszámok lépnek ki a sötétből kezedhez igazodva rimánkodnak: jer, jer hasítsd, puhítsd, bontsád föl a földet velünk, hogy keljen a nyomán élet, áldás — kultúra. Jer, dolgozva — imádkozni!

A teremtés ura megilleté lelkével a vén földet és megújultak felette mindenek. És amint megújulnak munkával hálálják meg a teremtést. Mivel adózzunk mi is? Ezt a kérdést dobja előnkbe az ébredő tavasz. Mi mással, ha nem munkával — adja meg a feleletet a dolgozó természet. Milyen legyen, hogy méltó legyen a mi munkánk?

Hallgassátok meg mesémet!

És teremtette Isten az eget, földet, csillagokat. Hozott a földre életet: füveket, fákat, virágokat. Elválasztotta az eget a

földtől, szárazat a vizektől, világosságot a sötétől és teremtett vala földfeletti és földalatti állatokat, vízben uszó halakat, levegőben repülő madarakat, világosságban és sötétségben élő bogarakat. Végezetül embert is teremtett. S miután őt a teremtés koronájának szánta, mert a legjobban is szerette, a saját lelkéből is egy szikrácskát olta bele.

És ekkor megparancsolta az ő teremtményeinek: sokasodjatok és szaporodjatok s te, ki szárazföldön élsz, légy szárazföldi, ki vízben laksz, légy vizi, ki levegőben lebegsz, légy légi állat s kiki ott keresse és találja fel eledelét, hivatása és munkája körét, ahol él. És mikor mindezeket teremté, látá hogy jól van és igen örvende lelkében.

Pedig épen hogy valami nem volt jól az ember körül. Az isteni lélek szikrája eszméltetni kezdé és az ember megtanult *ismerni* és kontár kezekkel megjavítani akarta a teremtést. Megtanult *érezni* s attól kezdve a gyűlölet meg nem szűnt az ő lelkében embertársa iránt. Megtanult *emlékezni* és ráismert életének mulandóságára. Attól kezdve céljavesztett lett a földön. Az isteni hivatást elvetette és maga szabott hivatást önmagának, de önistenévé nem tudván, önbálványává lett korlátolt énjének. Téveteg léptekkel jár és tehetetlen dűhvel rázza öklét az egekre: Isten, Isten, miért tettél hasonlónvá magaghoz, vagy ha azzá tettél, miért nem egészen? Mit ér az élet, ha tudom, hogy véges, mit ér az öröm, ha tudom, hogy nagy fájdalom az ára?

A füvek sarjadoztak, a virágok virítottak, erdők bokrosodtak, állatok a földön, halak a vízben, madarak a légben gondtalanul éltek és szaporodtak, csak az ember, ki fiúnak volt szánva a teremtés tervében, kitagadott jövevény lett a siralom völgyén, hol véres verejtéssel kellett, hogy kenyere után loholjon.

Az ember önerejéből várta a szabadulást és az ő hibája, hogy börtöne lett a föld. Évezredek multak el, míg egy ember támadt, ki egész fejjel emelkedett ki a sokaságból, ki megtanította embertársait az élet értelmére. Ki megváltója lehetett volna az emberiségnek — de az emberiség nem váltatta meg magát általa. Hiába hangoztatta egyszerű apostola: változtassátok meg elméteket: a kereszténység nem hozta meg ezt az üdvös változást. Értelme nyüge lett ismét szabad kifejlésének.

Jámbor próféta lélek, ki megutálva korunk hamis kulturáját, ott hagyta főúri kényelmét, maga sarúját foldozó paraszttá lett: a jézusi eszményt akarta megvalósítani, mikor azt tanította »vissza a természethez«! De szózata hatástalan maradt, követőkre sem talált, nemhogy az emberiséget tudta volna megváltoztatni. Ez akkor volt, mikor az embert legátkosabb gonosz szelleme kerítette hatalmába: a pénz bálványa. E bálványkép, melyhez eleinte a hatalmasok jártak áldozni, rendre hatalmába kerítette a legszegényebbet is: nem volt ember a földön, kinek ne lett volna kedves zene a pénz csengése. S mikor aztán úgy látszott, hogy hegyek rejtett méhe nem tud elég aranyat termelni, egymáséra lettek irigyek a féltékeny hatalmasok s hogy egymásét elrabolhassák, pusztító fegyverekbe ölték a saját kincseiket s a föld összes aranyát elborító vértengerbe kergették az ártatlan milliókat. A bálványkép pedig kaján nevetéssel várja újabb áldozatait.

Ha majd emberré nő a gyermek ember, amikor tudása nem átka lesz többé, hanem áldása, szégyenkezve fog gondolni mai korára. Mert a tudás ma nem áldás, hanem átkos hurok, mely nyaka köré fonódva, nemhogy elősegítené, hanem megfosztja az élet megélésétől.

És itt mesémnek vége, mely csak azt akarta kimutatni, hogy a természet fenséges szimfoniájában, melyben minden teremtmény a maga munkájával, tudatlanul is oly tökéletesen beleilleszkedik, az ember véges-végig csak tökéletlen, hamis hangokat hallatott.

Van-e kiút e hinárból? Ez célunk felismerésétől függ. És mi ez? Nézzetek a fakadó, új életre hívó természetre: a virágok virítanak, a rügyek feselnek, bimbók bimbóznak, madarak rakják a fészket a zöldelő galyak közé. *Mindenik végzi a maga sajátos, teremtése óta örökölt hivatását.* Mindannyia egy egy szólama az élet himnuszának. Lehetne-e más, lehetne-e istenibb feladat a mienk, minthogy mi is beilleszkedni tudjunk e fenséges harmóniájú karba? Igaz, hogy az ember teremtésétől fogva munkál, de hogy munkálkodása mégis oly kirívó módon vált ki az összhangból, oka az volt, hogy a munka nem célja, nem imádsága volt sohasem, hanem személyes érdekeinek lealázó eszköze.

Legyen a munka cél, aminthogy a kis virág sem kérdi, kinek illatozik, az erdei tölgy sem tudakozza, ki veszi hasznát fá-

jának, a madár se kíváncsi, hogy megfizetik-e énekét — és a virág mégis illatozik, a tölgy levelet hajt évről-évre, a madár énekel az ágon. Legyen a munka, az én munkám, a te munkád, amelyet *csak én* tehetek meg, amely *csak terád* vár, életem és életed törvénye — célja és értelme s az elveszett paradicsomot, meglássátok, újra fölleljük. Vagy nem! Hiszen a paradicsom története csak mese volt idáig. Egy nagy álmodó megálmodta, de a mi feladatunk, hogy azt felépítsük. Az ember tragediája, hogy évezredek óta álúton kereste. Legyen szívetek Istené: dobjátok ki onnan a hatalom, önzés és a nyereség hamis bálványait és menten megszabadúltok a súlyos igától, mely megfosztott idáig az élet megélésétől.

Virágfakadásnak fenséges Ura, ki lelkeddel megilletted a földet és újjá lesznek mindenek, újítsd meg a mi elménket! — Ámen.

A húsvéti simbolium.

(Húsvéti.)

Csel. III. 15. Az életnek fejedelmét pedig megölétek, kit az Isten föltámasztott a halálból, mely dolognak mi vagyunk bizonyosságai.

Az életnek legértékesebb és legszebb gondolatait az ember jelképek — simboliumok által juttatja kifejezésre. Ahol a beszéd gyarló és fogyatékos, ahol megszűnik az élő szó hatalma, ott a simbolium mélységes értelmével elmondja mindazt, amit csak érezni, de kifejezni alig, vagy sehogysem lehet. Egy baráti kézszorítás többet mond minden forró ömlengésnél, egy szál virág mily beszédes bizonyága egymást megértő szivek vonzalmának s vajjon az anya csókját lehetne-e elég színes, elég tüzes szavakba foglalni, melyek csak megközelíteni tudnák a benne kifejezésre jutó gyöngéd szeretetet? Ezek mind jelképek. Jelképekkel van át meg átszűrve egész életünk folyása, a bölcsőtől a sirig nincs olyan nevezetesebb fordulója életünknek, melyet azok ne tennének jelentősebbé, sőt a siron túl, a halál misteriuma rejti magában a legtöbb simboliumot. Sehol azonban annyi és oly mély értelmű simboliummal nem találkozunk, mint az emberi gondolkozás és az emberi érzésvilág legmagasztosabb megnyilatkozásánál: a vallásnál. Ott, ahol véges elménk a végtelennel ölelkezik, ott, ahol a lét legnagyobb kérdéseinek megfejtésénél szintelen a legragyogóbb ékesszólás is, ott egy vallásos jelkép, ha élménnyé válik, reávilágít rejtett szépségekre, megnyitja előttünk ismeretlen, csodás világnak kapuit, hova azonban a kétkedőnek nincs bejárata, mert csak igaz hittel lehet bemenni: Levetkőzve magunkról

minden világi hiúságot, gondot és vágyat, átadva magunkat teljesen egy vallásos élmény elragadó erejének. Ezek az életnek legszebb, legtermékenyebb, legritkább magasságai, azért a legértékesebb pillanatai.

Érezhettek e földön élő emberek nagyobb örömet, mint azok az Isten közelségétől átforrósodott lelkű egyszerű emberek, kiknek lelkében virult ki az első husvét csodálatos látomása? Nem képelek el kifejezőbb szavakat az életöröm és mély hit bizonyosságára, mint az apostol szavait, a husvétii igazság vallás tételét: *„az élet fejedelmét megölétek, kit az Isten feltámasztott a halálból, mely dolognak mi vagyunk a bizonyosságai“*.

A husvétii élmény közvetlensége később elhalványodott, de megmaradt simbolikus jelentősége s ezért én is most ahelyett, hogy az akkor történt események történeti valóságát boncolgatom, annak a mi életünkre vonatkozó jelentőségét: ez ünnep által jelképezett gondolatot választom beszédem tárgyául. A husvétii szimbólum az *örök hitnek* és *örök életnek* a megérzékítése.

1.

Az örök hit, »mely hegyeket megmozgat«. Ez is egy jelképes kifejezés. Jelképe annak a szilárdságnak, mely nem tántorodik meg az ostor fenyegetése, a börtön dohos levegője, sem a vérpad halálos pallosa előtt; annak a nemes elszántságnak, mely az emberiség haladásának igaz eszményeiért küzd, ha a maradiság minden hatalma ellene szegül is, annak a szent lelkesedésnek, mely mint zúgó szél sodorja el maga előtt a csökönyösség és az ósdi kiváltságok sziklavárait, széttöri a szabad szellem rozsdás bilincseit, hogy útjában új vetése sarjadjon a gondolatnak, a szabadságnak és világosságnak. Jelképe annak az önzetlen szeretetnek, mely az árvák, özvegyek, a gyászolók és szenvedők arcáról letörli a könnyet. És ne higgyétek, hogy mindehhez a gazdagság, a szerencse és nagyság kiváltsága szükséges, csak egy kiváltság: a lélek nagysága! Ezt pedig gyöngé testben, a szegénység rongyai között ép úgy föl találhatjátok, mint a főúri palotákban.

Pedig hit nélkül is meg lehet élni, mondják sokan. Mondják azok, akiknek vágyaik az állati vágyakon túl nem messze terjednek: jóllakott, csendes kérődzés, gondolat nélküli léha időtöltés — étel-ital, tele has, mélyen aluvó, csendes lelkiismeret vágyaik netovábbja — mondják, akiknek kedélyét nem zavarta még föl az életnek súlyosabb próbája, akik a vagyon és élvezetek bőségében turkálva szükséget nem ismertek, szunnyadó lelkiismeretüket nem rázta meg a mások insége és szenvedése. Hit nélkül is meg lehet élni, mondja a természet jelenségeinek egyoldalú vizsgálásában elfogult kontár tudós, »csak természet van«, így szól s nem tudja, vagy nem akarja látni, hogy a természet is annak a végtelen alkotónak részleges munkája, ki minden életnek kezdete és vége, minden létezőnek egyetlen végoka.

Csak mikor végig szánt lelkükön a szenvedések és megpróbáltatások vasekéje, mely megfosztja őket a hatalomtól, kincstől és gazdagságtól, csak amikor önalkotta bálványukat: a jóllétet rombadölni látják a halál hirnökének, a betegség sorvasztó munkájának hatása alatt, csak amidőn az ifjúság és szépség oda van s a »reménység ifjúszárnyú sasmadarai ott kovályognak messze fölöttük a szürkülő ég peremén«, talán csak akkor jut eszökbe, mily hiába való volt minden kincs és gyönyör, mert itt kell hagyni mindent, meg kell válni mindattól, amit szépnek és becsesnek hittünk s mindössze egy keskeny siringdör, ami vár mireánk. Csak a hit fénye ragyogja keresztül a sirok sötét üregét, a hit ereje tölti meg eszményekkel és céllal az életet, a hit vigasztaló hatása tudja azt mivelni, hogy az élet keresztjét roskadás nélkül, sőt derült lélekkel viseljük, a gondviselő Isten kezében tudva sorsunkat. S ha ez hiányzik, lehet birtokunkban minden, amit pénzért, kincsért meg lehet szerezni, mert üres, tartalmatlan s a vaksors szeszélyeitől ide-oda hányatott lesz egész életünk.

Régi és nem először hangoztatott igazságok ezek afiai, de szükséges ezt újból és újból hangoztatni, újból és újból emlékezetünkbe idézni, most, amikor ép e hitet simbolizáló husvét ünnepét üljük, mert egy ünnep csak annyiban válik benső tartalommal, amennyiben átélni tudjuk lelkünkben annak igazságát.

A hegyeket megmozgató erős hitnek simboluma a husvét ünnepe, de amint mondtam, az örök életnek is jelképe. Az örök életről is nagyon eltérően gondolkoznak az emberek és ma már nagyon sok azoknak a száma, kik kényszeredett mosollyal, vagy egy kézlegyintéssel intézik el ezt a kérdést. Nincs olyan vallás egy sem, amely a síron tuli, a halál utáni életről valamely formában meg ne emlékezne. Egyik a lélekvándorlás tanát hirdeti, másik az örök nyugalmat a tubafa árnyékában, hol az igazhivő végnélküli gyönyörök birtokába jut, egyik seolnak, másik nirvánának nevezi azt a helyet, hova lelke, halála után költözik. De egyetlen vallás tanítása sem oly tiszta, oly emelkedett és megnyugtató, mint a kereszténységé. Pedig a kereszténység — tisztultabb formájában — nem ígér tulvilági örömöket, paradicsomi boldogságot, nem épít fantasztikus légvárakat. A kereszténység értéke nem a képzelő erő csapongásának gazdagságában áll, mert ez azt mondja: élj minél tartalmasabb életet, munkálj minél önzetlenebbül, törekedj minél több, minél nemesebb, minél áldásosabb cselekvéssel előmozdítani Istenországát: a jót e földön és hidd el, ha tested — a mi földi — porrá is válik, de neved, emléked, lelked örökkön élni fog munkáidban s abban a hatásban melyet személyiséged másokra gyakorolt.

A Jézus megnyilatkozott sirjánál álló husvét-i alakok is ezt példázzák. Ott van a megtért Mária Magdolna, a gyermeteg lelkű, tiszta szívű tanítvány, János, a kétkedő Tamás, Péter a makacs, messiásváró lélek — mindnyájuk lelkét ellenállhatatlan erővel rázza meg egy fenséges tapasztalás, amely e szavakban tör út: „Él az Úr, feltámadott!” Mint történet lehet és valószínű, hogy koholmány, de mint élmény a legmélyebb, melyet valaha emberek átéltek s mint simbolum a legszebb, mert az élet győzelmét hirdeti a halál felett. A Jézus sirja mellett álló, sugáros arccal égbe néző emberek azt példázzák, hogy nincsen halál ottan, ahol lelkesít, tettere hív, a régi szövétnél új lángot gyújt az emlékezet.

Ismétlem: egy ünnep csak az által válik élő igazsággá, amennyiben átélni tudjuk lelkünkben az őt simbolizáló tartalmat.

A husvét az örök hitnek és örök életnek legszebb jêlképe. Vajjon birtokában vagyunk-e annak a nagy hitnek, mely az éghez szárnyalásra nem ismer korlátokat, vajjon átforrósodott lelkünk az örökélet bizonyágától, úgy mint azon egyszerű embereknek, kik oly csodálatos erővel ismertek az isteni gondviselésre? Most, amikor száz és ezer sir fölött állunk borongó lélekkel, melyek közül sokban jó barátunkat, ismerősünket, vagy tán ép szívünk-ről szakadt kedvesünket látjuk pihenni, most, amikor oly olcsó, oly semmi egy ember élete, de ép az egyéni életek megsemmisülése teszi becsesebbé azon örök és szent javakat, melyekért föláldozzák, most, amikor egy világ omlik össze megtört, vesztetes szivekben, most, amikor ellentétes lelki harcok viharjában csak úgy tudunk megállni, ha van elég hitünk, elég meggyőződésünk és elég erőnk megküzdeni és állani a harcot minden testi és lelki ellenséggel, most tegyük bizonyágot amellet, hogy kétezer éves kereszténységünk sziklára épített város, amelyet meg nem rendít semmi vihar, semmi támadás és veszély, mert mi most is fiatalos szívvel, bízó lélekkel tudjuk ismételni az első husvétii győzelem igéit »él az Úr, legyen hála Istennek, ki adott nekünk diadalt a Jézus által«! — Ámen.

Akarat és hit.

Máté 8., 23—25. És mikor ő a hajóba ült volna, követék őtet az ő tanítványai. És ime, nagy háború támadt a tengeren, annyira, hogy a hajó elborították a haboktól; ő pedig aluszik vala. És a tanítványok hozzá járulván, felkölték őtet ezt mondván: Úram, tarts meg, mert elveszünk!

Szomorú percekben, vagy nagy csapások viharverései között egyaránt lelki megnyugvást, emelkedett békés hangulatot szerez a biblia, ha ilyenkor nála keresünk menedéket. Meg van ugyanis az a varázsereje, hogy mihelyt a kezünkbe vesszük, azonnal egy más világba viszi képzeletünket, ez a világ az eszmények világa. Mi földi emberek benne élünk a hétköznapi élet mindennapos érdekei, törekvései és igényei között. Ez anyagi világnak szükségletei hajtának munkába a gyárba, műhelybe, irodába, a mezőre, ennek a vágyai vesznek körül mindenestől, de a legköznapi foglalkozás közben is bennünk dereng egy láthatatlan, gondolatvilág eszményképe. E nélkül rég a megsemmisülés karjaiba dőlt volna az emberiség, mely egy napon Ádámmal világosabban látva a küzdés céltalanságát, így kiáltott volna fel: »egy ugrás még és... vége a komédiának!«

Ez eszményi világba vezérel minket a biblia, a könyvek könyve. Történetei egy letűnt világnak eleven képeit érzékeltetik. Próféciai jellemképző, erőteljes irások, zsoltárai elragadott léleknek istenkereső szárnyalása. Az újszövetségnek minden egyes szava, sora emberi szivekből összerótt drága gyöngyfüzér. Természeti képei maga a: költészet.

Egy ilyen természeti kép fölvelt alapigénk is. Egy gyönyörű allegória s csak az embernek önző magaszeretete okozta, hogy századokon keresztül képtelen belemagyarázásoknak lett áldozata költői szépsége és erkölcsi igazsága. Nem a lélek ihletéseért, az élet megpróbáltatásai között enyhületért és vigaszért fordultak feléje, hanem kicsinyes tételeik igazolására vették elő »az égből alá szállott szent könyvet«, hogy az élettelen, száraz betükhöz ragaszkodva elébe álljanak a fölkelő napként támadó tudomány fölfedezéseinek. Törpe lelkek, kik okoskodásuk önalkotta körein kívül nem látták a körülöttük zugó tengert — melyhez hasonlítja szent leckénk is az életet. Csak amikor végig süvölt olykor a pusztulás fergetege az emberi élet törékeny sajkái felett, csak akkor szorul össze a szivek milliója, hogy hitet veszítve sikoltsák a remegő tanítványokkal együtt »Uram, tarts meg, mert elveszünk!« Mintha csak Jézus bátor szózatát hallanám a világháború vészes viharjaiban megtépászott, remegő emberszivekhez szólani: »miért féltetek, kicsinyhitűek!«

Nincs hite a világnak, mert nincsenek eszményei! Eszmények és célok nélkül pedig értelmetlen, zürzavaros khaosz vesz körül mindenestől. Hitre van szükségünk! Mely megtart az élet viharban, fölemel az anyagi világ ingoványaiból egy biztos magaslatra. Bátor akarásra van szükségünk, melyet nem a szelek fuvása hajt, hanem céljai, eszményei emelnek önmaga fölé.

Erős akarat, bátor hit, amiről beszélni fogok.

I.

Eszmények nélkül akarattal is csak ide-oda hányatott, szelek fuvására bizott, kormányos nélküli hajó benyomását teszi minden lélek. Akarni kell! Ez a titka minden sikernek. Az akarat végtelen nagy erő, melynek semmi nem tud ellent állani. Az akarat sziklákat repeszt szét, hegyeket mozdit el helyéből, tengereket szárít fel és gyújt egybe, keresztül szeli a végtelenséget, romokat takarít és sodor el útjából. Az akarat előtt nincs lehetetlen. Háborognak a tenger hullámai? Akarom, hogy elcsendesüljenek és a tajtékzó habok engedelmesen meghúnyázkodnak. De eszmény és cél nélkül a legnagyobb akarat is hiábavaló erőpazarlás.

Cél vezérli az akaratot. Egy emberről olvastam, hogy életének minden vágya és célja volt a meggazdagodás. Semmije nem volt. Ruhája rongyokban lógott rajta. Napokig étlen bolyongott egy nagy város kőrengetegei között. Párnája voltak a hideg kocka kövek, miket egy épülő palota elé hordtak össze. Semmije sem volt lobogó, szilaj, elszánt akarásán kívül, hanem ez mint orkán sodorta előre, nyugtot nem hagyva képzeletének. Ez kísértette álmaiban, ez hajtotta, mint kopót a vad után, valósággal rögeszméje lett, hogy neki meg kell gazdagodnia. Nem ismert fáradságot és akadályt, nem csüggeszté a sikertelenség, nem hangolta le a reménytelen küzdelem ércfalak ellen, nem volt előtte lehetetlen. Évek múlva aztán, mint dúsgazdag ember ugyanannak a palotának egyik termében, mely egykor a csavargónak adott menedéket, ünneplő társaság előtt élete történetét elmesélve, így fejezte be az elbeszélést: »küzdelmes életem alatt azt tapasztaltam, hogy semmi sem lehetetlen az erős akarat előtt...«

Ime! Ennek az embernek eszménye önző, anyagi jóllét megszerzésére irányult és erős akarata meg is szerezte. Hátha akarata az Isten akaratával közös, hátha az eszmény, melyre életünket tesszük, egy szent ügy szolgálata, lehetséges, hogy erős akarattal ne győzzünk?

Az erősen akaró ember nem válogatós az eszközeiben. A jezsuitáktól származik ez a jelmondat: »cél szentesíti az eszközt«. Aljas cél szolgálatában tisztességes eszközzel is szentségtelen és bűnös cselekvés származik, de egy magasztos, isteni célt ha gyarló eszközökkel is szolgálunk, bizony megtisztul attól az a bűnös, kárhozott lélek. A cél nem szentesíti, hanem igenis igazolja eszközeit.

Bűnös és elvetemült eszköz a háború. Véres szekere amerre elvonul üszköt és romlást hagy maga után, halálhörgés, siralom zajlik a nyomában. De ha legszentebb nemzeti tradíciánk, családjunk és szeretteink oltalma, utcáink és templomaink, apáink szent sirjainak épsége, Istentől nyert sajátos hivatásunk védelmében egyedüli eszközünk, hogy harcolva védekezzünk és védekezve harcoljunk, hát hadd legyen háború, hadd suhogjon az ostor a tolvajok és banditák hátán. S ha százan jönnek egy ellen, a győzelem nem azé, ki nagyobb erőket tud csoportosítani, hanem

aki tartósabb, szívósabb akarattal bír. Csak akarni kell, akarni mindenáron, a győzelem nem marad el!

II.

De az akarathoz még valami kell. Azt mondtam, hogy hitre van szükségünk, mely fölemel az anyagi élet küzdelmeiből egy tisztultabb szellemi világba. Az akaratnak a hit ez az erőforrása. Nem arra a hitre gondolok én, mely a felekezetek confessióiba van letéve, mert nem betűhitre, hanem élő hitre van szükségünk. Arra a hitre, amely lelkünknek legbenső élménye, legmélyebb tapasztalata, mely a semmiből is tud teremteni. Arra a hitre, amely »a reménylett dolgoknak valósága és a nem látott dolgokról való meggyőződés«. Arra a hitre, amely azt mondja a hegynek »menj el« és az elmegy. Mély igazság van az apostolnak abban az állításában: »amit könyörgéstelekben kértek, mind azt meg is kapjátok, ha hisztek, mert minden lehetséges a hívőknek«. (Márk 11., 24.)

Legfelségesebb példát Jézus mutatott erre a hitre. Bátran állíthatom, hogy végezhetett volna százannyi és százszor nagyobb csodákat, mint végzett, lehettek volna pártfogói a leghatalmasabb császárok, élhetett volna bármily hosszú életet erős hite nélkül, mely csüggedést sohasem ismert, neve elenyészett volna. Az az óriási önmagában, küldetésében rejlő suggestiv hit volt az, ami lebilincselte, elragadta és magáévá tette követőit.

Legőszintébb vallomásaiban látjuk ezt. — »Én világosságul jöttem e világra, hogy senki ne maradjon sötétben, aki én bennem hisz. . . .« Én vagyok az út, igazság és az élet, senki nem mehet be az Atyához, ha nem én általam. . . . Aki engem lát, látja az Atyát. (Ján 14. 6.) Valamit hisztek az én nevemben, én megszerzem. (Ján. 14. 13.) Ne tévesszen meg bennetek — afiai — az a gondolat itten, mely e szavakból Jézus közbenjáró szerepét magyarázza, mert itt nem ez a fontos. A fontos itt az, hogy ő *hitt* önmagában és ettől nem tántoríthatta el semmi, hitt az ő hivatásának isteni voltában, szent meggyőződése volt az s ez a hit diadalmaskodott, ez a hit árasztott mérhetetlen bátorságot köve-

tőinek is lelkébe, *ebből* a hitből támad fel a keresztény hívek lelki egyesülete.

Erre a hitre van szükségünk. Az önmagunkban és az Istenben való hitre. Az önmagunkban és az Istenben való hitet volta-képen nem is választhatjuk el egymástól, mert egy dolognak a két megnyilvánulása. Aki hisz önmagában, önmaga hivatásában, az föltétlen meg van győződve affelől, hogy e hivatást egy magasabb erőtől nyerte. Aki hisz az Istenben, az Isten világkományzó hatalmában, annak föltétlen hinnie kell, hogy őt is egy sajátos feladat beváltására hívta el.

Kapcsold bele egyéni kis életedet ez egyetemes célnak szolgálatába és egy oly erős alapot nyersz, melyből ki nem mozdíthat sem tudás, sem tagadás, meg nem rendít sem szerencse, sem csapás, nem térít el az útból sem fenyegetés, sem csábítás, mert az apostollal együtt vallod: »élek többé nem én, hanem él bennem az Isten«.

Ez minden vallásnak az alaptónusa: Istenben élni, ő általa nyerni emberi értéket, mert mi őreá nézve teremtetünk. S ha ez az alaphangulat szövi át vallásos érzületed, jöhetnek a szelek és viharok, a te hited sziklára épített város, melyet árviz el nem mos, elemek haragja nem árthat neki.

Erre az erős hitre most van a legnagyobb szükségünk, hiszen soha haragosabb hullámok, vészthozóbb viharok nem csapkodták rozoga élethajónkat. A sötétből kétségbeesett sikoltások törnek föl: »Uram segíts, mert elveszünk?«

Atyámfiak! Tudtok-e *akarni*, akartok-e uralkodni az elemek tomboló hatalmán, akartok-e csendet parancsolni a hullámoknak? *Higyjete*k erősen, feltétel nélkül. Kapaszkodjatok görcsös akarással a gondolatba, hogy hiteteknek győzni kell és a hit uralkodni fog a tajtékzó habok felett, mert bizony mondom: »boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek«. — Ámen.